

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ключові слова

Умовний борг, очевидні умовні зобов'язання, державні гарантії, гарантований борг України.

В дослідженнях державного боргу, які проводяться міжнародними фахівцями, значна увага приділяється проблемі умовного боргу, себто боргу, вимоги за яким можуть виникнути при настанні певних подій у майбутньому. Умовність у даному випадку означає, що вимоги кредиторів стають дійсними лише при виникненні умов чи обставин визначених заздалегідь.

Ризики, пов'язані з умовними зобов'язаннями уряду, стають особливо актуальними у період дестабілізації світової фінансової системи, коли проблеми рефінансування наявних боргових виплат для уряду загострюються, а вірогідність перекладення умовних зобов'язань на державний бюджет підвищується.

Очевидні умовні зобов'язання уряду представлені, перш за все, державними гарантіями. Сума гарантованого державного боргу України станом на 31.12.2008 року становила 58,9 млрд. грн. В загальній структурі державного боргу, гарантований борг складає 31,07%. Протягом 2008 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася в основному за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики для збільшення статутних капіталів банків (на суму 17,5 млрд. грн. або 17,4% зростання обсягу боргу) та для поповнення Стабілізаційного фонду (на суму 5,9 млрд. грн. або 5,9%), отримання першого траншу позики «Stand-by» від МВФ (на суму 33,2 млрд. грн. або 33,0%) та стрімкого зростання курсів іноземних валют до гривні (на суму 38,8 млрд. грн. або 38,5%).

Більшість підприємств-отримувачів кредитів під державні гарантії мали незадовільний фінансовий стан, переважну частину зобов'язань щодо погашення гарантованих кредитів було перекладено на Державний бюджет. Сума простроченої заборгованості підприємств перед державою станом на початок 2007 року сягнула 9,36 млрд. грн.

Тобто в Україні державні гарантії виявилися досить дорогим інструментом державних інтервенцій і породжували значні втрати для державного бюджету. Такі результати є закономірними, з огляду на проблеми «морального ризику» реципієнтів державних гарантії.

Міжнародний досвід вказує на те, що уряди багатьох країн схильні до надмірного надання державних гарантії підприємствам у зв'язку з тим, що гарантії не підлягають такій же ретельній перевірці на предмет доцільності і обґрунтованості обсягу, як інші державні витрати. Рішення щодо надання державних гарантії не вимагають негайного витрачання бюджетних коштів і не впливають на величину бюджетного дефіциту у період надання гарантії. Зазначені чинники заохочують уряд надавати субсидії підприємствам не у грошовій формі, а через прийняття певних ризиків.

У 2000-2006 роках щорічно законами про Державний бюджет України заборонялося надання державних гарантії, крім гарантії за кредитами МФО або кредитами на умовах співфінансування з МФО. Починаючи з 2007 року, перелік реципієнтів державних гарантії було розширено.

З 2008 року Уряд почав досить активно використовувати інструментарій державних гарантії для розбудови мережі автомобільних шляхів, розвитку вітчизняного судно- і літакобудування, технічного переоснащення вуглевидобувних шахт і розширення виробничої бази тваринництва, становлення системи іпотечного кредитування та фінансової підтримки НАК «Нафтогаз України».

На сьогодні у рамках механізму управління гарантованим боргом не врегульовано цілу низку питань пов'язаних із наданням державних гарантії: визначення їх граничних обсягів і умов надання урядом, вимог, що висуваються до підприємств – претендентів на отримання державних гарантії, процедури і критерії відбору інвестиційних проектів для отримання державних гарантії, форми надання державних гарантії, підстави для припинення дії

державних гарантій, обмеження на використання коштів, отриманих під державні гарантії, процедури обліку державних гарантій та формування системи звітності.

Таким чином, особливості бюджетного процесу, завищена вартість гарантій, а також проблеми „морального ризику” позичальників знижують ступінь обґрунтованості рішень про надання державних гарантій, що вказує на необхідність розробки раціональної і орієнтованої на перспективу політики гарантування державою кредитів підприємствам. У цілому зважене управління умовними зобов'язаннями держави сприятиме зміцненню фінансової системи країни та зменшуватиме ймовірність поширення кризових явищ під дією несприятливих чинників зовнішнього і внутрішнього характеру.

В світовій практиці державні гарантії є традиційним інструментом державної підтримки інвестицій в матеріально-технічну та соціальну інфраструктуру. При цьому політика державних гарантій скеровується переважно на коригування стимулів ринкових агентів, які ведуть до недофінансування інвестиційних проектів загальнонаціонального значення.

В багатьох випадках тривалий термін окупності інфраструктурних проектів, масштабність початкових вкладень і високий ступінь ризику стримують приватні інвестиції. Використання державних гарантій у таких випадках дозволяє реалізувати суспільно значущі проекти і зменшити витрати на залучення фінансових ресурсів за рахунок зниження кредитних ризиків.

При визначенні цільової спрямованості державних гарантій пріоритет повинен надаватися інвестиціям в інфраструктуру, особливо в транспортний сектор, мережі водо- і газопостачання, забезпечення теплом і електроенергією. Підвищення якості об'єктів транспортної інфраструктури та розширення сітьових галузей сприятимуть зниженню витрат на ведення підприємницької діяльності в Україні та визначатимуть підвищення темпів зростання економіки України у довгостроковому періоді.

Підвищення результативності співробітництва з МФО та ефективності використання кредитів міжнародних організацій вимагає проведення таких заходів:

- узгодження стратегій МФО щодо кредитування України і програм соціально-економічного розвитку України, концентрації позичкових коштів та консультаційних послуг МФО на пріоритетних напрямках реформування і забезпечення сталого розвитку національної економіки;
- посилення координації діяльності Міністерства економіки – координатора співробітництва з МФО, органів державної влади – відповідальних виконавців проектів, МФУ – фінансового агента Уряду та установ – бенефіціарів ресурсів МФО;
- більш повного використання потенціалу БАГІ, МФК, МАР, ЧБТР і ЄІБ з метою вирішення актуальних проблем інституційного характеру та фінансового забезпечення перспективних інвестиційних проектів у рамках приватного сектору економіки;
- посилення ролі України у процесах підготовки кредитних проектів та грантових проектів і активізації участі державних органів на стадії ініціювання проектів;
- підвищення рівня кваліфікації посадових осіб груп управління проектами та посилення їх відповідальності за результати реалізації проектів;
- становлення дієвого контролю за своєчасним і цільовим використанням позичкових коштів, проведення періодичного оцінювання ефективності використання коштів МФО та складання відповідної звітності.

Довгострокові інвестиційні ресурси МФО слід зосередити у таких сферах: розвитку муніципальної і транспортної інфраструктури, телекомунікацій, виробництва транспортного обладнання, модернізації АПК, атомної і теплової енергетики, розвитку малого і середнього бізнесу, охорони навколишнього середовища.